

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан юридичного факультету

Олена ЯРА

“ 1 ”

2023 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри філософії та міжнародної комунікації

Протокол № 10 від 18.05.2023 р.

Завідувач кафедри

Валентина КУЛЬТЕНКО

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Право»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Гарант ОП

Лілія ПАНЬКОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

Спеціальність: 081 – Право

Освітня програма: Право

Юридичний факультет

Розробник: канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації

Олена ЛАУТА

1. Опис навчальної дисципліни

«ФІЛОСОФІЯ»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Перший рівень вищої освіти	
Спеціальність	081 «Право»	
Освітня програма	«Право»	
Характеристика навчальної дисципліни заочної форм навчання		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Право		
Рік підготовки	2	1
Семестр	4	1
Лекційні заняття	30 год	6
Практичні, семінарські заняття	30 год.	4
Самостійна робота	60 год.	110
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	2	

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета: метою вивчення навчальної дисципліни «Філософія» є розвиток у студентів інтересу до філософського осмислення дійсності, світового історико-культурного процесу, формування філософської культури мислення, пізнання світу та самих себе, навичок застосування філософської методології; актуалізація національної свідомості майбутньої суспільної еліти.

Завдання: основними завданнями курсу є:

- розкрити специфіку вічних філософських питань, що стосуються життя кожної людини;
- надати загальні теоретичні знання про основні філософські концепції та філософські категорії;
- окреслити специфіку та межі філософського знання;
- прищепити культуру філософського теоретичного мислення;
- сформувати здатність до самостійного аналізу складних явищ суспільного життя та вміння пов'язувати загальнофілософські проблеми з розв'язанням специфічно наукових та професійних завдань.
- сприяти формуванню гуманістичного потенціалу особистості, її загальної культури.

Предметом курсу є вивчення взаємовідносин «людина -світ- наука - інновації».

Запропонована програма має дати студентам цілісний виклад основних проблем філософії на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення, ознайомити студентів із наявними філософськими концепціями в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні, яке допомагає альтернативному сприйняттю і осмисленню буття.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

ЗК 10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК 15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК 1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК 2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК 3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Програмні результати

РН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

РН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

3. Програма та структура навчальної дисципліни «Філософія» для повного терміну денної та заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	тижні	усього	лекції і	семінарські заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Історія світової філософії					
Тема 1. Сутність філософії. Сучасне світорозуміння як основа життєвої активності	1	8	1	1	4
Тема 2. Філософія Давнього світу. Греція, Індія та Китай	2	8	1	1	4
Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження	3	7	1	-	4
Тема 4. Західноєвропейська філософія Нового часу	4	7	-	1	4
Тема 5. Німецька класична філософія	5	7	1	-	4
Тема 6. Некласична філософія 19-21 ст.	6	7	1	-	4
Тема 7. Українська філософія	7	8	1	1	4
Разом за змістовим модулем 1		52	6	4	28
Змістовий модуль 2. Онтологія. Гносеологія					
Тема 8. Онтологія. Філософське вчення про буття.	8	8	1	1	4
Тема 9. Свідомість як філософська проблема.	9	8	1	1	4
Тема 10. Теорія пізнання.	10	8	1	1	4
Тема 11. Наукове пізнання.	11	8	1	1	4
Разом за змістовим модулем 2		32	4	4	16
Змістовий модуль 3. Філософія людини					
Тема 12. Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства	12	9	2	1	4

Тема 13. Філософська антропологія. Особистість як предмет дослідження	13	8	1	1	4
Тема 14. Моральний аспект людського буття	14	9	2	1	4
Тема 15. Філософські проблеми права	15	10	2	2	4
Разом за змістовим модулем 3	36		7	5	16
Усього годин	120		30	30	60

Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Сутність філософії. Сучасне світорозуміння як основа життєвої активності. Особливості становища людини в світі та необхідність її самовизначення. Поняття та типологія світогляду. Світогляд і філософія. Світогляд, його структура, функції, історичні типи. Специфіка філософсько-світоглядних проблем. Проблема визначення предмету філософії. Характерні риси філософського мислення. Структура та функції філософського знання. Провідні позиції у філософії. Класифікація філософських дисциплін. Східна та західна традиції філософування: умови виникнення та особливості існування. Основні етапи розвитку філософського знання. Методологія історико-філософського пізнання. Феномен права у дискурсі світоглядних парадигм, філософських течій та національних культур. Значення філософії для професійної діяльності юристів

Тема 2. Філософія Давнього світу. Китай, Індія та Античність). Давня китайська філософія. Управління державою та суспільством в філософській системі Конфуція. «Шляхетна людина» (цзюньцзи) - ідеал людства. Принцип «жень» (людинолюбство), як закон ідеальних відносин між людьми у сім'ї, суспільстві та державі. «Золоте правило» моралі та його дотримання. Принцип «дао» (моральний закон), як внутрішній регулятив поведінки людини та її шляху. Принцип «лі» (дотримання правил, традицій) в існуванні держави та відносинах між правителем та підлеглим. Патерналізм взірць управління та піклування про підлеглих. Захист інтересів народу - основна мета державного управління в конфуціанстві. Філософія Стародавньої Індії. Ортодоксальні та неортодоксальні філософські школи. Натурфілософський етап розвитку давньогрецької філософії. Класичний період давньогрецької філософії (софісти, Сократ). Антична класика у пошуках обґрунтування ідеального у філософських системах Платона й Арістотеля. Система управління у філософській доктрині Сократа, Платона й Арістотеля. «Еллінізм як завершальний етап розвитку античної філософії (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм). Державно-правові погляди в античній філософії.

Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження. Особливості християнського способу філософування (монотеїзм, теоцентризм, креаціонізм). Патристика: побудова універсальних систем християнського світогляду (Оріген, Августин Аврелій, Діонісій Ареопагіт). Схоластика: осягнення Бога засобами розуму (Ансельм Кентерберійський, Фома Аквінський). Особливості філософсько-правової думки в епоху Середньовіччя. Гуманістична спрямованість філософії доби Відродження (Данте Аліг'єрі та Ф. Петрарка). Різновиди ренесансного пантеїзму (Н. Кузанський і Дж. Бруно). Утопічні проекти філософії Відродження та запропонована модель управління (Т. Кампанелла та Т. Мор). Філософсько-правова думка епохи Відродження.

Тема 4. Західноєвропейська філософія Нового часу. Місце філософії Нового часу в поступі європейської думки. Визначальні риси філософії Нового часу. Обґрунтування експериментального ставлення до природи в філософії Ф. Бекона. Структура та чинники досвіду в емпіричній філософії Нового часу. Раціоналістичний напрям у філософії Нового часу. Формування просвітницького культу розуму в філософії XVII - VIII ст. Світ як „механічна система” (Ф. Вольтер, Ж. Ламетрі). Просвітницьке тлумачення теорії суспільного договору. Філософське розуміння права в епоху Просвітництва

Тема 5. Німецька класична філософія. Докритичний і критичний періоди в творчості І. Канта. Воля і управління. І. Кант: поняття “практичного розуму” або “розумної волі”. Гіпотетичні і категоричні імперативи. Філософська система та діалектичний метод Г. Гегеля. Критика німецького ідеалізму в філософській антропології Л. Фішера. Проблема відчуження.

Тема 6. Некласична філософія XIX-XXI ст. Особливості сучасної світової філософії. Раціоналістичний напрям розвитку сучасної філософії. Співвідношення науки і філософії: перша і друга хвилі розвитку позитивізму. Позараціональні виміри «життя» в неокласичній філософії. Проблеми волі і влади в галузі права. (А. Шопенгауер «Світ як воля і уявлення», Фр. Ніцше «Воля до влади», А. Бергсон). Проблема сутності й існування в екзистенціалізмі. Антропологія фрейдизму (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм). Ситуація Постмодерну у філософії.

Тема 7. Українська філософія. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Гуманістичні ідеї у філософській думці України (XV – XVII ст.). Києво-Могилянська Академія та її роль в формуванні української філософії. Філософія Г. Сковороди. Українська академічна філософія XIX ст. Розвиток

філософської думки України у ХХ ст. Формування вітчизняної філософської парадигми. Системоцентричний, персонцентричний типи соціального управління.

Змістовий модуль 2. ОНТОЛОГІЯ. ГНОСЕОЛОГІЯ.

Тема 8. Онтологія. Філософське розуміння світу. Проблема буття. Філософське розуміння світу як єдності об'єктивної дійсності і сутнісних сил. Філософський зміст категорії „буття” і проблема предметного самовизначення філософії. Основні модальності буття (дійсність – можливість – необхідність, субстанція – атрибут – модус). Буття в його єдності і множенні (буття взагалі, наявне буття, існування, сутність). Вчення про категорії як онтологічні предикати (Платон, Арістотель, Фома Аквінський, Кант, Гегель, Гайдеггер) Застосування в діяльності юриста філософських категорій (сутність, явище, необхідність, випадковість, дійсність, можливість, вірогідність, форма, зміст, кількість, якість, міра, причинність, доцільність, управління, системність). Місце онтології в системі філософських, природничих наук та її значення для професійної діяльності в галузі права.

Тема 9. Свідомість як фундаментальна категорія філософії. Філософське розуміння феномену свідомості. Поняття "свідомості" як особливої здатності людини. Виникнення свідомості. Основні ознаки (властивості) свідомості. Свідомість і самосвідомість. Феномен маніпуляції свідомістю. Наука і релігія про основні підґрунтя свідомості. Поняття духу і душі. Свідомість і мова. Свідомість і праця. Суспільний характер свідомості та її форми. Філософія штучного інтелекту. Штучна свідомість

Тема 10. Теорія пізнання. Специфіка пізнавальних процесів. Пізнання та знання як предмет філософського аналізу. Історична і соціокультурна обумовленість пізнання. Сутність та специфіка соціального пізнання. Філософський зміст проблеми свідомості. Суб'єкт-об'єктна опозиція як вихідний пункт процесу пізнання. Співвідношення пізнавальних здібностей людини: чуттєвий та раціональний шаблї пізнання. Пізнання та істина: основні позиції співвідношення (монізм, апріоризм, трансценденталізм, іманентизм, скептицизм, агностицизм, релятивізм, конвенціоналізм). Роль інтуїції в пізнанні та юридичній практиці. Особливості творчого пізнання. Право та закон – як об'єкт дослідження людського пізнання.

Тема 11. Наукове пізнання. Наука як вища форма пізнавальної діяльності та соціальний інститут. Класична, неklasична і постнеklasична наука. Проблема методу пізнання: підходи філософії та науки. Форми та рівні наукового пізнання. Теорія як форма наукового пізнання. Загальнонаукові методи пізнання (аналіз і синтез; індукція і дедукція; абстрагування і узагальнення; моделювання; аналогія і екстраполяція). Емпіричні методи наукового пізнання (спостереження, вимірювання, експеримент). Методологія сучасного наукового пізнання. Розрізнення наук про природу та про соціум (В. Віндельбанд, В. Дільтей, К. Поппер). Т. Кун «Структура наукових революцій».

Змістовий модуль 3. ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ

Тема 12. Соціальна філософія. Основні підходи до розуміння суспільства. «Суспільство» як предмет філософського аналізу. Соціум як історичний процес. Соціальна структура. Форми організації суспільного буття. Необхідність та свобода в праві. Функції управління у подоланні соціальних ризиків і конфліктів. Запобігання та вирішення соціальних конфліктів. Соціальна та юридична відповідальність. Партнерство як механізм соціальної взаємодії та колективної дії. Сутність і структура соціальних відносин. Поняття солідарності та колективної ідентичності. Специфіка соціального партнерства в соціально-трудої сфері. Різновиди класифікацій соціальних спільнот. Діяльність як спосіб існування соціального. Індивід і соціум. Поняття про індивідуальність, особу, особистість. Зміни, що відбуваються у праві та правовій діяльності, детерміновані сучасною, соціокультурною ситуацією.

Тема 13. Філософська антропологія. Особистість як предмет дослідження. Філософські проблеми антропогенезу. Виникнення „філософської антропології” як напрямку та традиції (М. Шелер, Г. Плеснер, А. Гелен). Філософсько-антропологічні основи правовика. Основні філософські підходи до сутності людини. Сфери буття людини. Феномен творчості. Творчий характер в галузі права. Особистісні риси лідера. Філософська антропологія як вступ до філософії культури. Ідея універсальності культури. Уречевлення і відчуження в контексті людської діяльності. Інтерсуб'єктивність і соціальність досвіду людської діяльності. «Здоров'я» як філософсько-антропологічна категорія.

Тема 14. Аксиологія: філософська теорія цінностей. Визначення та структура аксиології. Аксиологічні аспекти юридичної діяльності. Поняття та природа цінностей та їх класифікація. Моральний вибір та ціннісні орієнтації людини. Філософський зміст категорії "етика". Філософський зміст категорії "мораль". Довіра та переконання. Менталітет як своєрідний політико-психологічний тезаурус. Ціннісно-смісловий універсум людини і феномен права. Ціннісні характеристики права: системний вимір. Професійна етика в галузі права. Вплив соціальних цінностей на соціалізацію особистості. Лідер, еліта як суб'єкти творення соціальних цінностей. Право як цінність та його критерії. Ціннісний світ людини.

Людина як творець і творіння аксіосфери. Ціннісна традиція і новація. Ціннісні орієнтації сучасної людини. Проблеми виживання людства: стратегії майбутнього.

Тема 15. Філософські проблеми права. Поняття філософії права. Специфіка філософського осмислення права. Філософсько-правові позиції Іммануїла Канта. Філософія права Гегеля. Марксизм і історична школа права. Загальна характеристика філософії права ХХ століття. Розвиток вітчизняної філософсько-правової думки. Значення філософії права в підготовці майбутніх юристів.

3. Теми семінарських занять з курсу «Філософія»

№ з/п	Тема	Години
1.	Філософська пропедевтика. Сучасне світорозуміння як основа життєвої активності	2
2.	Філософія Давнього світу.	2
3.	Філософія доби Середньовіччя та Відродження.	2
4.	Філософія Нового часу і доби Просвітництва.	2
5.	Німецька класична філософія	2
6.	Сучасна філософія ХІХ-ХХІ ст.	2
7.	Українська філософія.	2
8.	Філософське вчення про буття	2
9.	Свідомість як фундаментальна категорія філософії.	2
10.	Гносеологія: знання як об'єкт філософського розуміння	2
11.	Наукове пізнання.	2
12.	Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства	2
13.	Філософська антропологія. Філософія культури та цивілізації	2
14.	Філософія моралі. Мораль в діяльності юриста	2
15.	Філософські основи правової діяльності та філософська культура юриста	2
	Разом	30

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Філософія як духовний орієнтир особистості	4
2.	Філософія Давнього світу. Греція, Індія та Китай	4
3.	Філософія Відродження	4
4.	Філософія Нового часу та Просвітництва	4
5.	Німецька класична філософія	4
6.	Некласична філософія ХІХ-ХХІ ст.	4
7.	Українська філософія	4
8.	Онтологія. Проблема буття	4
9.	Питання свідомості у філософії	4
10.	Гносеологія. Пізнавальна активність людини	4
11.	Наукове пізнання.	4
12.	Філософське розуміння соціуму	4
13.	Філософська антропологія як вчення про людину	4
14.	Аксіологія: вчення про цінності. Мораль як ведуча етична категорія	4
15.	Філософські проблеми права.	4
	Разом	60

5. Зразки контрольних питань, тестів для вивчення рівня засвоєння знань студентами.

1. Поняття "філософія". Основні джерела та умови виникнення філософії.
2. Філософія і наука. Специфіка філософських знань.
3. Єдність і багатоманітність способів і форм буття філософії.
4. Структура та функції філософського знання. Гуманістичний зміст філософії.
5. Історичні етапи розвитку філософії.
6. Людина-світ як визначальний предмет філософського осмислення. Поняття "світ" та особливості

його формування.

7. Історичний розвиток наукових уявлень про світ.
8. Сучасна наука про принципи організації світу.
9. Рух як загальний спосіб існування світу. Поняття форм руху.
10. Проблема простору і часу у філософії.
11. Проблема першоначал (субстанції) світу.
12. Проблема буття у філософії та основні його типи.
13. Атрибутивні ознаки людини та їх взаємозв'язок.
14. Співвідношення біологічного й соціального в людині.
15. Специфіка людської діяльності. Людина - індивід - особистість.
16. Потреби. Інтереси. Сенс життя людини.
17. Поняття "світогляд" та його структурні рівні.
18. Основні засоби та принципи формування світобачення.
19. Функціональні складові світогляду (віра, надія, любов).
20. Буденний та теоретичний світогляди та їх характерні особливості.
21. Основні типи світогляду.
22. Виникнення і природа свідомості. Наука: релігія про основні підґрунтя свідомості.
23. Мова і свідомість. Свідомість і праця.
24. Визначальні ознаки свідомості.
25. Структура свідомості.
26. Свідомість і самосвідомість. Функції самосвідомості.
27. Суспільний характер свідомості та їх форми.
28. Взаємозв'язок індивідуальної та суспільної свідомості.
29. Гносеологія як сфера філософського знання: її предмет та основні категорії.
30. Основні принципи сучасної наукової гносеології.
31. Історична і соціокультурна детермінація пізнання.
32. Чуттєвий рівень пізнання, його форми та особливості.
33. Єдність чуттєвого та раціонального рівнів пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм.
34. Раціональний рівень пізнання та його форми.
35. Проблема істини та її критерії
36. Сучасні концепції істини: класична, когерентна, прагматична.
37. Поняття наукового методу та класифікація наукових методів.
38. Основні принципи та різновиди діалектики.
39. Поняття "метафізика" у філософській традиції.
40. Діалектика і метафізика про розвиток.
41. Спостереження й експеримент: їх сутність та види.
42. Основні закони діалектики та їх зміст.
43. Сутність парних категорій діалектики.
44. Закони логіки Арістотеля.
45. Рівні наукового пізнання. Аналіз, синтез. Аналогія.
46. Індукція і дедукція. Моделювання: сутність та класифікація.
47. Форми наукового пізнання.
48. Поняття "суспільство" у філософській традиції.
49. Онтологія соціального.
50. Поняття "культура" та її сутнісні начала. Основні ознаки й властивості культури.
51. Головні тенденції культури XX-XXI століття. Проблема кризи сучасної культури.
52. Західна і східна парадигми філософського знання.
53. Управління як особлива форма діяльності людини у філософії Сократа.
54. Основи управління суспільством у філософії Арістотеля.
55. Проблеми управління суспільством у німецькій класичній філософії (І. Кант, Гегель).
56. Досократична філософія, її універсалістські орієнтації (Мілетська школа).
57. Основні етапи розвитку української філософії.
58. Атомістичне вчення Демокріта.
59. Класичний період старогрецької філософії (софісти, Сократ).
60. "Сократичні діалоги" Платона про "світ ідей". Етика Платона.
61. Вчення Платона про суспільство.
62. Філософія Арістотеля (вчення про субстанцію, суспільство).
63. Логіка і методологія Арістотеля.

64. Загальні засади християнської філософії. Патристика. Схоластика.
65. Проблема загальних понять у філософії номіналізму й реалізму.
66. Філософські погляди М. Кузанського.
67. Соціально-політичні погляди Н.Макіавеллі.
68. Наукова революція XVI - XVII ст. та її вплив на розвиток філософії.
69. Емпіризм Ф.Бекона.
70. Концепція походження держави Т.Гоббса.
71. Раціоналізм Р.Декарта, його вчення про методи.
72. Основні риси та напрямки філософії XX ст.
73. Позитивізм (О.Конт). Неопозитивізм (Б.Рассел), постпозитивізм (К.Поппер).
74. "Філософія життя" (Ф.Ніцше, А.Бергсон), психоаналіз (З.Фрейд).
75. Філософія прагматизму (У.Пірс, У.Джеймс, Дж.Дьюї). Екзистенційна філософія.
76. Дохристиянські витоки української філософії.
77. Філософська думка часів Київської Русі.
78. Філософська культура українського бароко (Києво-Могилянська академія).
79. Філософія Романтизму в Україні (П.Куліш, М.Гоголь, Т.Шевченко).
80. Соціальна філософія М.Драгоманова, І.Франка.
81. Націософія Д.Донцова.
82. Історіософська концепція В.Липинського.
83. Культура та цивілізація.
84. Глобальні проблеми сучасності та можливості їх розв'язання.
85. Феномен управління, його основні характеристики і функції.
86. Суб'єкт і об'єкт управління, взаємовідносини між ними.
87. Типи управління та управлінські ролі: проблеми вибору. Роль
88. Ротреб та інтересів у формуванні мотивів і цілей управлінської діяльності.
89. Методи і стиль мислення в сучасному управлінні.
90. Роль законів в управлінській діяльності.
91. Необхідність та свобода в управлінні.
92. Функції управління у подоланні соціальних ризиків і конфліктів.
93. Феномен влади та основні вимоги до реалізації влади.
94. Фаталізм та волонтаризм в управлінській діяльності.
95. Принципи та критерії соціально-адекватного менеджменту.
96. Природа, сутність, види і функції соціального партнерства.
97. Поняття солідарності та колективної ідентичності.
98. Специфіка соціального партнерства в соціально-трудовій сфері.
99. Управління і соціальний капітал.
100. Роль соціальних норм, цінностей, менталітету в управлінні.
101. Проблема оптимальності управлінських рішень.
102. Феномен творчості. Творчий характер управлінської діяльності.
103. Роль інтуїції в управлінській практиці.
104. Інноваційні управлінські технології.
105. Геополітичні тенденції сучасного розвитку суспільства.
106. Глобальні проблеми сучасності та їх вирішення.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

ОС: Бакалавр
Юридичний
факультет

Кафедра
філософії та
міжнародної
комунікації

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ
БІЛЕТ № 1
з дисципліни
«Філософія»

«Затверджую»
Зав. кафедри філософії та
міжнародної комунікації
_____ В.П. Культенко

Екзаменаційні питання

1. Поняття і функції світогляду. Історичні типи світогляду.

2. Розвиток уявлень й особливостей розуміння буття в історії філософії.

Тестові завдання різних типів

1. Теорія пізнання, одна з головних філософських дисциплін, яка досліджує закономірності процесу пізнання – це ... (у бланку відповідей впишіть правильну відповідь одним словом)

2. Упорядкуйте етапи розвитку філософського знання від найдавнішого до сучасного:

- 1) філософія середньовіччя
- 2) філософія Нового часу
- 3) антична філософія
- 4) сучасна філософія
- 5) епоха Відродження

3. Зіставте вислови з філософами, яким вони належать:

1	Знання – це сила	а	Дж.Локк
2	Мислю, отже існую	б	Б.Спіноза
3	Людина людині вовк	в	Ф.Бекон
4	Свідомість людини при народженні – чиста дошка, на якій чуттєвий досвід залишає свої сліди	г	Т.Гоббс
5	Свобода – усвідомлена необхідність	д	Р.Декарт

4. Які основні риси філософії Середньовіччя? (у бланку відповідей вкажіть кілька варіантів відповіді)

- 1) Провіденціалізм
- 2) Креаціонізм
- 3) Механістичне розуміння світу
- 4) Теоцентризм
- 5) Ототожнення справедливості із знанням

5. Філософський метод тлумачення та розуміння феноменів культури, зокрема текстів, їх залежності від контексту культури, в якому вони існували, і від культури суб'єкта, який здійснює інтерпретацію – це ... (у бланку відповідей впишіть правильну відповідь одним словом)

6. Яка з дисциплін не входить до складу філософських? (Вкажіть один варіант відповіді)

- 1) Антропологія
- 2) Онтологія
- 3) Естетика
- 4) Філологія
- 5) Логіка

7. Як тлумачилося походження держави в концепції суспільного договору Просвітництва? (Вкажіть один варіант відповіді)

- 1) як договір про ненапад
- 2) як договір про майнові відносини в суспільстві
- 3) як угоду людей із Богом про дотримання заповідей божих
- 4) як договір про розподіл влади на три самостійні гілки: законодавчу, виконавчу і судову
- 5) як угоду людей між собою про відмову від частини своєї свободи

8. В чому полягає сутність «коперніканського перевороту» Канта у філософії?

(вкажіть один варіант відповіді)

- 1) земля обертається навколо сонця, а не навпаки
- 2) джерело знання слід шукати не в об'єкті, а в суб'єкті
- 3) апіорне знання є основою пізнання
- 4) раціональних доказів існування Бога не існує
- 5) моральність не залежить від природної детермінації

9. Пізнання як форма діяльності здійснюється в: (вкажіть один варіант відповіді)

- 1) художніх образах;
- 2) метафорах і символах віри;
- 3) поняттях, судженнях, умовиводах;
- 4) моральних оцінках;
- 5) етичних настановах.

10. Головним продуктом виробництва інформаційного суспільства є: (вкажіть один варіант відповіді)

- 1) Нафта і газ
- 2) Біржові акції
- 3) Національний валовий продукт
- 4) Інформація та знання
- 5) Гроші

6. Методи навчання.

Під час викладання курсу передбачено використання методики проблемного навчання, технології дистанційного навчання та модульно-рейтингова системи навчання. Реалізація компетентнісного підходу до навчання передбачає використання в навчальному процесі активних та інтерактивних форм проведення занять:

1. Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний. (рецепція -сприйняття).

Студенти одержують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" виді: сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення.

2. Репродуктивний метод (репродукція - відтворення)

Застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписаннями, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях. Організовується діяльність студентів за кількаразовим відтворенням засвоєваних знань. Для цього використовуються різноманітні вправи, лабораторні, практичні роботи, програмований контроль, різні форми самоконтролю. Застосовується у взаємозв'язку з інформаційно-рецептивним методом (який передує репродуктивному). Разом вони сприяють формуванню знань, навичок і вмінь в студентів, формують основні розумові операції (аналіз, синтез, узагальнення, перенос, класифікація).

3. Метод проблемного викладу.

Педагог до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Показує спосіб рішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети - розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. Студенти стають свідками й співучасниками наукового пошуку. Перевагою методу є те, що студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки педагога.

4. Частково-пошуковий, або евристичний, метод.

Полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок.

Процес мислення здобуває продуктивний характер. Процес мислення поетапно направляється й контролюється педагогом або самими учнями на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на лекційних і практичних заняттях.

5. Дослідницький метод.

Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри й виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес рішення завдання). У даному методі найбільш повно проявляються ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності. Навчальна робота безпосередньо переростає в наукове дослідження.

Ще одна класифікація методів навчання Перовського С.І., Голанта Є.Я., побудована на основі виділення джерел передачі змісту:

- Словесні: джерелом знання є усне або друковане слово (розповідь-пояснення, бесіда, лекція)
- Практичні методи: Студенти одержують знання й уміння, виконуючи практичні дії (досліди, вправи, лабораторні роботи, реферати тощо).
- Наочні методи: джерелом знань є спостережувані предмети, явища, наочні приклади (ілюстрація, демонстрація).

7. Форми контролю.

Для ефективною перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок з навчальної дисципліни використовують різні методи і форми контролю.

Найпоширенішими методами контролю є: усний контроль, письмовий, тестовий, графічний, програмований контроль, практична перевірка, а також методи самоконтролю і самооцінки.

Усний контроль (усне опитування). Його використання сприяє опануванню логічним мисленням, виробленню і розвитку навичок аргументувати, висловлювати свої думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку. Здійснюють його на семінарських, практичних і лабораторних заняттях, а також колоквиумах, лекціях і консультаціях.

Усне опитування передбачає таку послідовність: формулювання запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладу знань; коригування викладених у процесі відповіді знань; аналіз і оцінювання відповіді.

За рівнем пізнавальної активності запитання для перевірки можуть бути: *репродуктивними* (передбачають відтворення вивченого); *реконструктивними* (потребують застосування знань і вмінь у дещо змінених умовах); *творчими* (застосування знань і вмінь у значно змінених, нестандартних умовах, перенесення засвоєних принципів доведення (способів дій) на виконання складніших завдань).

За актуальністю запитання для усної перевірки поділяють на основні, додаткові й допоміжні. *Основні запитання* передбачають самостійну розгорнуту відповідь (наприклад, запитання семінарського заняття), *додаткові* - уточнення того, як студент розуміє певне питання, формулювання, формулу тощо, *допоміжні* - виправлення помилок, неточностей. Усі запитання мають бути логічними, чіткими, зрозумілими і посилюваними, а їх сукупність - послідовною і системною.

Письмовий контроль. Його метою є з'ясування в письмовій формі ступеня оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками з предмета, визначення їх якості - правильності, точності, усвідомленості, вміння застосувати знання на практиці.

Тестовий (англ. test - іспит, випробування, дослід) **контроль.** Для визначення рівня сформованості знань і вмінь з навчальної дисципліни користуються методом тестів. Виокремлюють тести відкритої форми (із вільно конструйованими відповідями) і тести закритої форми (із запропонованими відповідями).

Тести відкритої форми передбачають короткі однозначні відповіді, які ґрунтуються переважно на відтворенні вивченого матеріалу, або складні (комплексні) відповіді, які потребують розвинутого логічного мислення, вміння аналізувати. *Тести закритої форми* передбачають вибір відповіді з певної кількості варіантів. Серед таких тестів виокремлюють *тест-альтернативу*, *тест-відповідність*: *Тест-альтернатива* вимагає вибору однієї з двох запропонованих відповідей. Застосовують його під час контролю таких показників засвоєння, як уміння визначати використання фактів, законів, підводити під поняття, встановлювати причину якогось явища. *Тест-відповідність*, як правило, складається з двох частин, між якими слід встановити відповідність. Застосовують його для виявлення таких результатів засвоєння, як уміння визначати використання речовин, апаратів, процесів, встановлювати зв'язок між абстрактним і конкретним поняттями, класифікувати їх тощо.

Тестовий контроль використовують з метою актуалізації знань перед викладанням нової теми, виведенням підсумкових оцінок, на групових заняттях, на заліку чи іспиті, а також перед практичними і лабораторними роботами. Крім того, тести можуть слугувати засобом внутрішнього контролю для порівняння, визначення рівнів успішності окремих груп студентів, порівняльної характеристики різних форм і методів викладання. Доцільним є проведення тестової перевірки кожної теми навчальної дисципліни з усіх основних її питань.

Програмований контроль. Реалізується він шляхом пред'явлення усім студентам стандартних вимог, що забезпечується використанням однакових за кількістю і складністю контрольних завдань, запитань. При цьому аналіз відповіді, виведення і фіксація оцінки можуть здійснюватися за допомогою індивідуальних автоматизованих засобів.

Метод самоконтролю. Його суттю є усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності задля забезпечення таких її результатів, які б відповідали поставленим завданням, вимогам, нормам, правилам, зразкам. Мета самоконтролю – запобігання помилкам і виправлення їх. Показником сформованості самоконтролю є усвідомлення студентом правильності плану діяльності та її операційного складу, тобто способу реалізації цього плану.

Форми контролю. Під час навчальних занять у вищому навчальному закладі використовують індивідуальну та фронтальну перевірки знань, умінь і навичок студентів, а також підсумкові форми контролю.

Індивідуальна перевірка. Стосується вона конкретних студентів і має на меті з'ясування рівня засвоєння студентом певних знань, умінь і навичок, рівня формування професійних рис, а також визначення напрямів роботи.

Фронтальна перевірка. Ця форма контролю спрямована на з'ясування рівня засвоєння студентами програмного матеріалу за порівняно короткий час. Вона передбачає короткі відповіді з місця на короткі запитання (йдеться про усну співбесіду за матеріалами розглянутої теми на початку нової лекції з оцінюванням відповідей студентів) або письмову роботу на початку чи в кінці лекції (10—15 хв.) (відповіді перевіряються і оцінюються викладачем у поза-лекційний час). Фронтальний безмашинний стандартизований контроль знань студентів за кількома темами лекційного курсу (5 - 20 хв.) здійснюється найчастіше на початку семінарських занять, практичних чи лабораторних робіт.

Ефективною формою перевірки знань, умінь і навичок студентів є *консультації*. Існує два види консультацій з контрольними функціями: консультації, на яких викладач перевіряє конспекти

першоджерел, самостійну роботу над допоміжною літературою, допомагає студентам оформляти необхідні узагальнення, і консультації, на яких студенти відпрацьовують пропущені лекції, семінарські заняття тощо.

Поширеною формою перевірки знань, умінь і навичок студентів є *колоквіуми*. Ця форма традиційна в організації наукової роботи, але ефективна і в навчальному процесі. Колоквіуми проводяться як співбесіди з окремих питань, визначених викладачем заздалегідь. При підготовці до них студентам повідомляють основну та додаткову літературу для опрацювання.

Підсумкові форми контролю. До них відносять заліки, іспити, курсові роботи, дипломні проекти, державні іспити.

Іспити складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. На консультаціях перед іспитом викладач ознайомлює студентів з ними.

8. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України (від 26.04.2023 р. протокол № 10).

Таблиця 1

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

9. Навчально-методичне забезпечення

1. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник / 4-те вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія, 2020. 504 с.
2. Причепій Є. М. Філософія : посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2021. 575 с.
3. Положення про визнання результатів навчання для здобувачів вищої освіти в НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/12654>
4. Положення про екзамени та заліки у НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/12654>
5. Положення про навчально-інформаційний портал НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/12654>
6. Положення про електронне оцінювання залишкових знань студентів НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/13300>
7. Положення про організацію освітнього процесу в НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/12654>
8. Правила внутрішнього розпорядку НУБіП України URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u18/pravila_rozporядku.pdf
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Статут НУБіП України URL: <https://nubip.edu.ua/node/13300>

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Берко П. Нова парадигма української філософії. Львів : ЛДМУ ім. Д. Галицького, 2022. 302 с.
2. Васянович Г. Філософія : навч. посіб. Львів : Норма, 2019. 210 с.
3. Гейко С.М., Горбатюк Т.В., Лаута О.Д. та ін. Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія та сучасність : монографія. К.: «Міленіум», 2019. 378 с.
4. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. К.: Знання України, 2002. 580 с.
5. Кант І. Критика чистого розуму. К. : Юніверс, 2021. 349 с.
6. Лаута О.Д. Глобалізація як соціально-філософська проблема. *Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі* : матеріали Міжн. науково-практичної конференції, м. Одеса, 2020. С. 50-54.
7. Лаута О.Д. Роль науки в сучасному суспільстві. *Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій*: матеріали Другої Всеукраїнської наукової конференції, 26-27 жовтня 2021 р., м. Дніпро. С. 156-157.
8. Лаута О.Д. Проблеми формування громадянського суспільства. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем* : ел. зб. статей за матеріалами Дванадцяті Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовт. 2019 р., м. Київ : Педагогічна думка, 2020. С. 219-223.
9. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. К. : Основи-Дніпро, 2020. 415 с.

10. Освітньо-професійна програма «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» 2023. НУБіП України.

11. Філософія. Світ людини. Курс лекцій : навч. посіб. Київ : Либідь, 2023. 429 с.

Інформаційні ресурси

1. Навчально-інформаційний портал НУБіП України. Електронний навчальний курс «Філософія (Право)» <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3914>
2. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади. (укр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ae-lib.org.ua>
3. [Цифрова бібліотека НУБіП України DGlibrary](http://dglib.nubip.edu.ua:8080/jsru1) [Електронний ресурс]. – URL: <http://dglib.nubip.edu.ua:8080/jsru1>
[Електронна бібліотека Національного університету біоресурсів і природокористування України eNULESIR.](#)
4. Сайт Українського філософського фонду [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.philosophy.ua>
5. Сайт «Ізборник» – Історія України IX-XVIII ст.: першоджерела та інтерпретації (електронна бібліотека давньої української літератури та розвідок з політології) [Електронний ресурс]. – URL: <http://litopys.org.ua>
6. Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <https://naqa.gov.ua/>
7. Офіційний сайт НУБіП України <https://nubip.edu.ua/>